

JOSEP PALAU I FABRE
(1917-2008)

El 23 de febrer passat, després d'una malaltia penosa, ens va deixar Josep Palau i Fabre. Ha-
via nascut a Barcelona el 1917 –un any ben significatiu– al si d'una família amb contacte amb el
món de l'art i de la literatura (el seu pare, pintor i decorador, era amic, entre d'altres, de Joan Sal-
vat-Papasseit). Palau era fill únic i tingué unes relacions difícils amb la mare que el varen acom-
panyar tota la vida. Potser aquest fet explica que tampoc no tingués descendents, ni una parella es-
table al llarg dels anys.

Durant la infantesa, l'ambient de creadors que l'envoltava va despertar-li les ganes de ser-ho
ell també i, a més, des d'una *pluralitat* creativa (amb interès per quasi tots els gèneres). Cap a fi-
nals dels anys trenta, inicià el cultiu de la poesia. Segons que va explicar posteriorment, en els tèr-
bols moments de la guerra fou quan el poeta va sentir necessitat de «consolidar un espai interior
amb l'escriptura», capaç de produir l'assossec, l'enteniment i l'acció protectora dels fets externs.

Als primers anys quaranta va estudiar Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, uns es-
tudis que no va acabar. Fet i fet, es va llençar a la militància cultural i la creació. Palau va ser un
dels activistes compromesos en la represa de les activitats literàries i culturals durant el primer fran-
quisme. Dirigí la revista clandestina *Poesia* (1944-45) i fou l'artífex de l'editorial «La sirena», on
es publicaren, entre d'altres, obres de Salvador Espriu. Si el règim havia matat poetes, com ara Gar-
cía Lorca, la defensa –i el simple cultiu– de la poesia seria una forma de combatre'l. Al poc temps,
Palau va tenir problemes: algú dels seus havia informat la policia de les activitats clandestines. Per
això va voler prendre distància i se'n va anar a París. Això va ser l'any 1945, una beca del govern
francès ho va fer possible. L'estada, en principi, havia de ser de dos anys, però s'allargà fins a la dè-
cada dels seixanta: en acabar-se la beca, l'autor va renunciar a la nacionalitat espanyola i va pren-
dre l'estatus de refugiat polític. Per a Palau, París va ser una vertadera universitat; hi coneixerà es-
criptors: Artaud, Octavio Paz, Camus. I sobretot, hi podrà establir contacte amb Picasso.

Si Palau ha estat sempre interessat en el món de la pintura, com es pot veure al llarg de la
seva obra, el centre d'aquest interès ha estat l'obra de Pablo Picasso. És aquesta vessant del nos-
tre escriptor la que ha tingut més repercussió internacional. A l'anàlisi i comentari de l'obra del
pintor hi dedicà més de quinze llibres (alguns traduïts a una desena de llengües) i entre els quals
destaquen *Doble assaig sobre Picasso* (1964), *El Guernika de Picasso* (1979) o *Picasso cubis-
me* (1990).

L'edició de la seva obra poètica s'inicià amb *Balades amargues*, el 1943, i, un any després, amb peu d'impremta fals: *L'aprenent de poeta*. Hi seguiren *Imitació de Rosselló-Pòrcel* (1945) i *Càncer* (1946). Reelaborats tots ells i amb altres textos inèdits formen el volum *Poemes de l'Alquimista* (1952). El llibre, en edicions posteriors, s'acompanyà d'una introducció i d'unes notes de comentari finals, on el poeta glossa els textos, n'explica l'origen i comenta les peculiaritats dels seus estímuls literaris. El resultat final assoleix una singularitat remarcable, fruit de la integració dels textos poètics amb la seva corresponent exegesi, en una prosa on es barreja el pensament i la poesia. És, per tot aquest joc intertextual i metatextual, un exponent de la modernitat.

La producció teatral seguí a la poètica: *La tragèdia de Don Joan* (1951), *Don Joan als inferns* (1952), *Esquelet de Don Joan* (1954) són alguns del títols que formen el cicle de Don Joan. A través d'aquest personatge literari, l'autor assaja la contestació a les normes d'una societat puritana i repressora i li permet abordar la temàtica amorosa d'una forma directa. Amb títols com ara *Mots de ritual per a Electra* (1958), *La caverna* (1969), *Homenatge a Picasso* (1971) –tots ells reunits en el volum *Teatre* (1976)– continua el seu univers teatral, el qual es completa amb peces com *Ayui Romeo i Julieta* (1986) i *L'Alfa Romeo i Julieta i altres obres* (1991). Al teatre, l'autor també hi dedicà reflexió teòrica: *La tragèdia o el llenguatge de la llibertat* (1961) i *El mirall embruixat* (1962) –dos petits llibres sobre el gènere–, on l'autor es mostra partidari d'un teatre modern, quant al temps marcat per la síntesi i la brevetat («teatre-espasme»).

Més tard publicaria *Antonin Artaud i la revolta del teatre modern* (1976) una aproximació a l'obra d'una de les seves referències intel·lectuals i artístiques. Pel que fa la narrativa curta ha publicat els reculls *Contes despullats* (1982), *La tesi doctoral del diable* (1983), *Amb noms de dona* (1988), *Un saló que camina* (1991) que, amb contes inèdits, s'aplegaren al volum *Contes de capçalera* (1993). Posteriorment, publicaria *La metamorfosi d'Ovídia i altres contes* (1996). L'univers narratiu de l'autor recorre a l'erotisme, ens mostra una visió que dona compte d'altres dimensions de la percepció habitual de la realitat i és força crític amb els signes de la societat benestant mediocre.

Pel que fa a l'assaig, fora de la recerca picassiana, Palau i Fabre és autor de diversos reculls aplegats sota el nom de *Quaderns de l'alquimista* (1997), la primera tanda dels quals havia aparegut el 1976. L'assaig alquímic indaga drecceres relacionades amb la paraula, amb l'art modern, l'intel·lectual i el país; el recorregut passa per celebrar les figures d'un univers –des de Ramon Llull a Picasso– que es vol coherent amb els pressupòsits de la visió «alquímica», ço és fora de les regles del pensament convencional, i on és cabdal l'atenció envers la part irracional del subjecte i l'atzarosa de la vida. L'«alquímia» és un «mètode» que unifica els pressupòsits poètics i ideològics de tota l'obra de l'autor.

Palau i Fabre és traductor d'*Il·luminacions, Una temporada a l'infern* de Rimbaud (1966) i *Versions d'Antonin Artaud* (1977), ambdós poetes amb una decidida influència en la seva cosmovisió; en prosa: *Cartes d'amor de Marianna Alcoforado (la monja portuguesa)* (1986) i *L'obra mestra inconeguda* (1986) de Balzac. Al costat de l'acurament i la poeticitat de les traduccions, l'autor hi afegeix (en pròlegs i notes) petits assaigs sobre les obres i els autors traduïts.

L'obra de Palau no pot separar-se de la seua personalitat, càlida i propensa a l'humor, del seu enginy espurnejant, de la seua vasta erudició. Parlava d'una manera pausada, amb un llenguatge que semblava penetrar la realitat i conjurar tota mena de dimonis. Era educat i afable, sense ser pedant; xerraire sense arribar a l'exageració. Quan un se li acostava, sorprenia la sobrietat amb què vivia, així com la disposició creativa i la voluntat ben entrenada; tenia sovint una mirada plena de tendresa. Des dels l'adolescència s'havia tornat, pràcticament, sord i aquesta realitat l'aïllava, però també servia per cultivar-li l'atenció i concentrar-lo. El conjunt de circumstàncies feia de Palau un orador extraordinari. Deia les coses amb un punt tan abocat, les opinions eren tan meditades, els exemples tan singulars, que semblava observar el món amb una capacitat de penetració única.

Els darrers anys de la vida de Palau estigueren ocupats per la voluntat de fer una fundació on pogués exposar la seua col·lecció de pintura, heretada en bona part del seu pare, i les seves obres de Picasso. El desig va prendre forma a Caldes d'Estrac. La Fundació Palau, amb exposicions, conferències, biblioteca, és el llegat que Josep Palau i Fabre ha donat a Catalunya. Un exemple de la tenacitat, de l'amor al país i de la generositat de la seva persona.

Enric BALAGUER
Universitat d'Alacant